

Преведени есеј Жорж Помпидуа

О поезији

(Жорж Помпиду, председник Француске Републике, је сачинио једну својеврсну Антологију француске поезије, са опширним предговором, под називом »Поезија и песници«.

Овде доносимо безмало цео одељак о поезији.)

Зашто ће подухват једне нове антологије француске поезије, осим, првенствено, ради себе самога?

Гле, остала је код мене страст за поезијом и после „половине животног пута“, иако се прорицало, за моје младости, да ће ме она с временом напустити. И баш у овом добу живота, када је свако позван да одреди јаснији свој став и да скупи у једну књижицу све оно без чега не би могао живети на неком замишљеном пустом острвцу, и мене је, сасвим природно, заокупила жеља да „окупим“ песме које највише волим.

Стихови су у истину, само један од бројних и могућих изражајних облика поезије. Она постоји или се може открити на сваком месту. У понеком роману као и некој слици, у пејзажу као и самим бићима, каткад се испољава нека сновна сила, понекад, пак, неко изузетно прожимање, нека врста понирања у дубине, што изазива код читаоца или гледаоца сетну радост, пријатну и непријатну меланхолију, или неочекивану срећу. То су извесне последице и изазови песничке лепоте. И сви су људи, скоро сви, на то осетљиви, а све ствари за то безмало погодне. Постоји поезија сунца, поезија таме, поезија проналазака, по-

езија навике, наде, туге, живота, смрти, среће и несреће. Да би се она изразила, мало је важно да ли се ради о прози или стиху. о камену или слици. Али, тамо где је потпуно нема, шта остаје?

Хомер, Платон, храм у Делфима кипте песничком снагом. Цицерон и Аристотел су интересантни само за стручњаке. Дон Кихот и Божанствена комедија, Шекспирова позоришна дела и романи Достојевског спадају у дела са најобимнијом поезијом. И због тога се увршћују у прворазредна остварења.

Чак се дешава да понеке људске судбине или дела имају призивак лепоте баш зато што су још неубличена или упола разорена: она су у сусрету са поезијом захваљујући случајној недовршености и несавршенству.

Ахил као и Леклерк, Марија Стјуарт као и лепа Аида су песнички ликови зато што су прерано нестали. И Колосеум је поетичан стога што је упола разрушен. И такав је усамљени а усправни стуб под небом Грчке или Сицилије, јер у његовој напуштености и самоћи има више лепоте него у величанствено саграђеној Maison Carrée, (стара општинска зграда у Алжиру).

Али, иако се поезија може сусрести на сваком месту, оправдано је, ипак, да се првенствено потражи код самих песника. Ако ми се стиховна уметност чини најтежом и, дакле, без сумње испред свих осталих, то је баш зато што се песник запућује по опасну терену: он се слободно опредељује да успе у ономе што ће други остварити само својим даром. Оно што може бити, на пример, код романсијера само изузетан стваралачки врхунац, или неки украс привидно без значаја, а чији недостатак неће му се, у сваком случају, непосредно приписати у грешку - то је баш за песника основно и главни разлог постојања његове уметности.

Нека слика, симфонија, роман без поезије још се може читати, слушати или гледати. Рубенс није поетичан, па ни Волтер. Чак, можда, то није у суштини ни Бах, ни Сезан. То значи: дешава се код осталих уметности стваралачка снага и савршенство могу и без поезије. Али, с друге стране, ништа не може спасти песму без поезије да она буде више него мртва, чак неподношљива. То се догоди чак и великим писцима, као Волтеру. И великим песницима - као Ронсару и Игоу.

Ретко је да не остваре професионални романсијери, упорним радом и стрпљењем, неко прихватљиво дело, а понекад и мало ремек-дело.

Али како је јадна судбина толико песника који су написали хиљаде и хиљаде стихова, не успевши бар једном, да сложне и ускладе осам, десет или дванаест стихова који би чинили један прави песнички стих! Извесни су умрли срећни или ће срећни умрети, а никада, пак, нису у себе посумњали. Али за извесне, о какав ужас и каква неправда! И најплеменитија осећања, и садржаји по себи најпочетнији, и изграђени ритмови, и изузетне

риме - све то да се најзад оствари песма без поезије, то мртворођенче које нико не оплака.

По
ве
ља

Шта је, дакле, поезија? Био би врло мудар ко на то одговори. Шта је душа? Могу се уочити код човека све животне појаве, описати и анализирати, могу се, такође - а тако смо радили у школи - анализирати песме, проучити њихова композиција, речи, ритам, рима, склад. И све је то за поезију оно што је срце које куца за душу: спољна манифестација. Ако бих желео да се приближим више дефиницији поезије, најрадије бих је тражио у утисцима које изазива сама поезија. Када песма, или, пак, неки стих, изазове код читаоца изванредан потрес, повуче га из сопствене затворености, увуче га у сањарење или, супротно, некако га присили да се спусти што дубље у се, и да се, најзад, суочи са животом и судбином, онда се под тим знацима препознаје поетски успех...

Заиста, амбиција је сваког антологичара и загоњена и необуздана. Ако започне антологију ради себе, он је, ипак, завршава и објављује ради других. И циљ је његова труда: одабрати, за строго омеђан простор, све што му се чини достојним и способним да изазове код читаоца „потрес лепоте“. То ће рећи: он изневерава себе чим одаје тајну о ономе шта му се допада. Затим, он тежи да нађе неки одзив и да непознати читалац одобри његов избор.

Врло је ризично искушење: понудити францусој публици једну антологију францусе поезије - поезије коју свако познаје или сматра да познаје, шта више - после толико већ објављених антологија те исте поезије.

Па ипак, имао сам доста и ужитка и користи од читања антологије Марсела Арлана, на пример, или увода у француску поезију Тјерни Молнијеа, како бих се најзад уверио да је мој труд бескористан за свакога. Тјери се упиње, у свакој прилици, да да свој глас против тврђења, већ толико пута поновљена: како, наводно, Француз није песник и како је поезија слаба тачка наше литературе. И најчудније је: један од оних који су прихватили поменуто гледиште и дали му спектакуларни изглед, наиме Андре Жид, објављује, гле, једну антологију те поезије!

Они који умањују вредност наше поезије, то раде, углавном, при њеном поређењу са енглеском и немачком поезијом. Ипак, ништа ми се не чини узалудније нити, уосталом, непостојаније, него упоређење песама разли-

читих језика. Нека се погледа како песник промаши скоро увек свој циљ чим покуша да преведе у стигу неког страног песника. Није то тачно само за осредње песнике, него, пак, и за велике: ништа у Бодлеровом делу не личи на осредњи превод Лонгфелоа, ништа код Нервала на неукусни превод Ленора, а тако је, можда, и са преводом Фауста. Да не наводим такве друге примере, сем превод Георгика од Пола Валерија. Нека се, исто тако, има на уму и ово: Када неки песник стекне изузетан углед у страниој земљи, то, најчешће, изазива највеће запрепашћење код његових сународника. Американци не схватају француско одушевљење према Едгару Поу, ни Немци, пак, према Хајнриху Хајнеу. И све се то објашњава врло убедљиво ако се размисли о овом: постоји у поезији, поред онога што је преводљиво, и хиљаду непреводљивих датости и, вероватно, неприметљивих за страног читаоца, чак и када лако чита и пише ауторов језик.

Нека се покуша замислити, на пример, у чему је драж најлепших Лафонтенових стихова:

Amants, heureux amants, voulez-vous voyages?

Que se soit aux rives prochaines. . .

(Љубавници, срећни љубавници, желите ли путовати?)

Нека то буде на оближње обале. . .)

Не говоримо да се преведу! Који би странац могао, не само да чита и говори наш језик, него да буде и њим тако прожет и за њега осетљив као и ми? Затим, обрнуто, помислимо на једног Сили Придома, са узвишеним духом, са узбудљивим подухватима, са префињеним мислима, али који је имао само једну недаћу, наиме да се постави, како се каже „са супротне стране листа“, изразито и упорно - : шта недостаје његовим песмама у очима странца, пошто ништа од онога што им недостаје не би се могло превести? Јер: непремостиве тешкоће које преживимо да бисмо потпуно „осетили“ страног песника долазе из два смера па нам могу открити лепоте које и не постоје, а омести нас да запазимо оне што постоје. . .

Што се, пак, тиче француске поезије, она је, бар по броју, и богата, и бујна, и разноврсна, као и ма која друга. Мало је читалаца који би могли да замисле - било да су аматери поезије, ерудите по наклоности или занату - масу стихова који су написани и објављени на нашем језику, чак и кад би се држали листе писаца који су навођени, ту и тамо, у главним антологијама. . .

Ако би се скупили сви стихови које су испевали наши песници XVI и почетком XVII века, били бисмо тим бројем запањени. И с тим богатством иде укорак и највећа разноврсност. Ту су сви родови - од рондоа, до вирлеа, од сонета до епа - сви садржаји, сви ритмови, сви спрегови строфа и рима, били, наизменично, спроведени и заступљени, па чак и данашње негирање и строфе и ри-

ме. Извесни су се подавали слепо надахнућу, други су чамили данима и ноћима над једним стихом или строфом. Неки су тражили поезију у осећању, неки у идејама, неки у чистој формалној лепоти, која је за једнога у покрету, за другога у непокретном сјају, за трећега у пробраним речима и синтакси, за остале, пак, у самој музици. И још постоје они за које је музика правилна усклађеност, као и они за које је „неправилан склад“. И тражити да се француска поезија уоквири у једну дефиницију, то ми изгледа и немогуће и илузорно. Она је захваћена бројним струјама које су се појављивале и нестајале из века у век. Чак и форма, привидно највише страна француском генију, која се обично схвата најмодернијом, најизграђенијом, као херметизам једног Малармеа или неких надреалиста - и она се појављује у прошлости: и код Жерарда де Нервала и код Мориса Сева и код Шарла д'Орлеана, а да се даље не наводи.

Најзад, наши су се песници, у целини, упињали, као и сви остали, да искажу исте ствари, користећи средства доступна особеним моћима нашег језика. У том погледу била би, на пример, значајнија за проучавање улога немог е него овај и онај утицај, или ова и она црта француског духа.

Ако наша поезија има неку битну одлику која би се могла одредити, она је, изгледа ми, у томе што је та поезија један од изражајних облика народа, који је, више него и један и други у савременом добу, размишљао постојано и продубљено, о самом човеку. То је пре поезија о размишљању човека који се враћа самом себи, него поезија бекства од себе.

Оном дугом следореду психолога и моралиста које познајемо, одговара, природно, аналоган следоред песника који су изразили у стиховима мелалхонију, резигнацију, радост и жалост људске душе у вези са познавањем саме себе и са проблемима живота и смрти. Монтењу, Ларошфукоу, Стендалу или Прусту одговарају по духовној сродности Вилон, Ронсар, Лафонтен, Расин или Бодлер, а без сумње, Паскалу и Босијеу - Виктор Иго или Пол Клодел...

... На ово неколико објашњења додаћу следеће: на крају крајева, за поезију треба имати више „дара“ него за друга духовна остварења. Претпостављам, неоспорно, врхунско савршенство Лафонтена или Расина, Бодлера или Малармеа извесној нападној даровитости неких песника.

Али баш ништа не може - ни интелигенција, ни осећајност, ни вештина, - заменити божанствени дар песника. На пример. Мисе га је поседовао па ма шта се о њему

говорило. Они који га нису имали не долазе у обзир, ма какве биле њихове остале заслуге и ма колико су се трудили и намучили, па било да се називају Ванф, или Сент-Беф, Теофил Готје или Франсоа Копе, Сили Придом, или Шарл Морас.

Понеке је такла милост дара у извесним тренуцима који, врло често, нису умакли осредњости. И баш ту долази до изражаја супериорност талента: кад милост природе дотакне Мејнара, или Теофила, или Сен-Амана, или Марслину Деборд - Валмор, или Мореаса, тада већ имамо успеле стихове. Али, чим се она дотакне Малерба, или Вињија, или Валерија, о онда су ту неки најлепши стихови нашег језика, који засјају одједном, остављајући у сенци заборава толико дотераних песама које не може спасти ни елоквенција, ни отменост идеја, ни срачуната нејасност.

По
в
е
љ
а

**Превео са француског:
Радоман ЗУКОВИЋ**